

28 Mayıs'ın Utanç İcraatı: Sivas Kampı

DOSYA

27 Mayıs'ın Utanç İcraatı: Sivas Kampı

Nevzat ÇİÇEK

27 Mayıs 1960 tarihinde Ordu içindeki Kemalistler, gerçekleştirdikleri askeri darbeyle Demokrat Parti (DP) iktidarını devirerek Milli Birlik Komitesi (MBK) olarak ülke yönetimine el koydular. Askeri darbeden dört gün sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan tutuklanan yaklaşık 485 kişi¹ Sivas Kabakyanı'nda dokuz ay süren bir zorunlu misafirlığe tabi tutuldular. Misafirlilik diyoruz çünkü askeri yetkililer Sivas'ta bulunan kişilere tutuklu olmadıklarını, misafir olduklarını açıklamışlardı. Dokuz ay süren zorunlu misafirlik içerisinde Sivas'a getirilenlerin yaşları 14 ile 70 arasında değişiyordu.

"Çoğu insan Kürt olduğunu Sivas'ta öğrendi"

İlk başta yaptığım araştırmalarımda kampın sadece Kürtler için oluşturulduğu bana anlatıldıysa da üç yıl süren araştırmalarımda ve kampta kalanlarla gerçekleştirdiğim görüşmelerde, Kürt'lerden başka birçok farklı etnik kimliğe ve ideolojiye sahip insanın da kampta bulunduğunu

Sivas Kampı'ndan

tespit ettim. Bölgelerinde etkili olan toprak ağalarından, aşiret reislerinden, şeyhlerden ve Kürt ulusallığı temelinde siyasi faaliyet içinde olduğundan şüphelenilen toplam 485 kişi arasında ilginç isimler vardı. Kampta bulunanlar arasında, AK Parti'de Adana milletvekili olan Dengir Mir Mehmet Fırat'ın dedesi Zeynel Turan, Cem Vakfı Başkanı İzzetin Doğan'ın babası Hasım Hüseyin

Doğan, Sedat Bucak'ın babası Hakkı Bucak, HAKPAR eski Genel Başkanı Sertaç Bucak'ın babası ve Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi kurucu başkanı Faik Bucak ve diğer Bucak'lar, Şeyh Süid'in çocukları Şeyh Ali Rıza ve Şeyh Selahaddin, Van'dan Kinyas Kartal ve diğer Kartallar, Hakkâri'den Ertuş'lar, Ağrı'dan Öztürk'ler, Diyarbakır'dan Ensarioğulları, Elazığ'dan

Septioğulları, Erzurum'dan Nurcu Mehmet Kırkinci, Diyarbakır'dan Nurcu Mehmet Kayalar, Bayburt'tan Demokrat Parti Yöneticisi olan Baki Tuğ'un babası Necati Tuğ, Mardin'den Zeynel Abidin Erdem'in babası Bahattin Erdem ve avukat M. Necati Kerimoğlu, Ağrı Tutarak'tan Kazım Yıldırım, Malatya'dan Sait Çekmeçil, Van CHP Milletvekili Tevfik Doğuşker, Bozo Kemal Lakaplı Kemal Yıldırım, Cemil Küfrevi, Sait Ramanlı, Kutbettin Septioğlu, Zeynel Abidin İnan, Mustafa Işık, Rifat Ökten, Turhan Bilgin ve daha birçok tanınmış sima bulunmaktaydı. Oysa Sivas Kampı'nda Kürtçülük ve isyan edebilirler suçlamasıyla tutulanlardan Zeynel Turanlı'nın ailesi Milli Mücadele dönemindeki faaliyetlerinden dolayı Meclis tarafından altın madalyayla ödüllendirilmişti. Sivas'a getirilen bir kısım ailenin Arap kökenli olması bile onların "bölücülük" ile suçlanmalarını engellemedi. Kürtçü olarak suçlanan bazı aileler ise daha sonra Kürtçü örgütlerle çatışmışlardı. Ancak Sivas'ta Kürtçülüğü bilmeyenler bile Kürtçü olup çıkmıştı. Öyle ki Eski Meclis Başkanı Hüsamettin Cindoruk, Milli Birlik Komitesi'nin Sivas Kampı uygulamasını Mustafa Muğlalı olayından sonra yapılmış en büyük hata olduğunu belirtiyor ve ekliyor: "Ayrılmış Kürt ideolojisinin sebebi Sivas Kampı'dır." diyor. Cindoruk'un bu görüşünü kampı birzeit yaşamış olanlar da destek-

leyerek ekliyorlar: "Çoğu insan Kürt olduğunu Sivas'ta öğrendi."

27 Mayıs Darbesi ve Kürtler

27 Mayıs iktidarı Kürtlere ve Nurculara karşı negatif bir tavır sergiledi. Öyle ki MBK darbeden sonra çıkardığı af kanununda

485 kişinin toplama kampına toplandığı operasyonun öncesinde, 31 Mayıs'ta Cumhuriyet gazetesinde Milli Birlik Komitesi kaynak gösterilerek yayınlanan yazıda, "Milli Birlik Komitesi'nin neşredeceği vesikalar, bir Kürdistan hükümeti tesisi için DP grubu içinde çalışanlar varmış. Sabık iktidar bunlara ve Şeyh Said'in oğluna Rus yapısı ciple Doğu'da propaganda yapmasına göz yummuştur." denilmekteydi.

bu negatif tavrını somut şekilde ortaya koydu. Tüm siyasi tut-saklara af çıkartılırken aralarında Canıp Yıldırım, Naci Kurlay, Esat Cemiloğlu, Yaşar Kaya, Sait Elçi, Musa Anter, Muhsin Şavata, Fevzi Kartal gibi isimlerin bulunduğu ve iddianamede suçları "yabancı devletlerin müzakeresi ile devletin birliğini bozma ve devletin hakimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını devlet idaresinden ayırmağa matuf fiil işlemek" olarak belirtilen "49'lar Davası"ndan tutuk-

lu Kürt tutuklular, bu affın dışında bırakıldı. 27 Mayıs iktidarının Kürtlere ilişkin ikinci icraatı ise toplu gözaltı operasyonu ve toplama kampı oluşturulması oldu.

485 kişinin toplama kampına toplandığı operasyonun öncesinde, 31 Mayıs'ta Cumhuriyet gazetesinde Milli Birlik Komitesi kaynak gösterilerek yayınlanan yazıda, "Milli Birlik Komitesi'nin neşredeceği vesikalar, bir Kürdistan hükümeti tesisi için DP grubu içinde çalışanlar varmış. Sabık iktidar bunlara ve Şeyh Said'in oğluna Rus yapısı ciple Doğu'da propaganda yapmasına göz yummuştur." denilmekteydi. Oysa gözaltına alınanların birçoğu Demokrat Partili değildi. Örneğin 1966 yılında öldürülen Faik Bucak o zaman Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi mensubuydu.

485 kişinin gözaltına alındığı operasyon da muhtemel bir Kürt muhalefetini baştan sindirmeyi amaçlıyordu. MBK, Irak ve İran'da yükselen Kürt Ulusal Hareketi'nin Türkiye'deki etkilerini kırmak istiyordu. Çünkü aynı dönemde özellikle Irak'ta Molla Mustafa Barzani önderliğinde yürütülen ulusal mücadele Türkiye'yi de etkilemekte, sınır bölgelerinde Hakkâri, Van, Siirt, Mardin, Diyarbakır gibi yerlerde Barzani'ye fiili destek verilmekteydi. MBK'nın bir yetkilisi o dönem yaptığı açıklamada, "Türkiye'nin, bütünüyle yalnız Türklerin vatani olduğu, başka gayeler taşıyan birkaç kişiye benimsenilecektir." diyor.

Kampı oluşturanın kimin fikri olduğu bu araştırmada ortaya çıkmadı. Bazı kamp misafirleri Alparslan Türkeş'i suçlarken bazıları ise bunun Milli Birlik Komitesi kararı olduğunu ifade ediyordu. Ancak bu kamp oluşturulmadan önce

yazar Alev Alatlı ise bu olaylara sebep olan 27 Mayıs'ı şu şekilde eleştirmekteydi: "Osmanlı kadar bile olmadık! Osmanlı sürgüne gönderdiğinin ailesine masaj bağlar, çocuklarını işe koyardı" diyor. Alatlı'nın sözünü ettiği sürgün, tarihe "Ellibeşler Sürgünü" olarak geçecekti ve bu sürgünle birlikte Sivas Kampı da tamamen boşaltılacaktı. Sivas Kampı oluşturulurken her-

bu gözetlileri ve mecburi iskan'ı, "ağalık, şeyhlik" düzenine karşymış gibi yansıttılar. Gerek MBK adına yapılan açıklamalarda, gerekse de gazetelerde yazılan yazılarda, sürekli buna vurgu yapıldı. 19 Ekim 1960 tarihli Öncü gazetesi'nde Genelkurmay eski Başkanı Ragıp Gümüşpala'nın şu sözleri yer alıyordu: "Şarkta, ağa, bey, şeyh denilen 35-40 kadar köye sahip kişiler, derebeylikler hala mevcuttur. (...) Bölgelerinde Türk harfleri ile tedrisata muhalifler. Köylüyü her surette baskı altında tutarlar... Köylülerimiz Türklüklerini müdrikirler. Kürtlük propagandası suff derebeyliklerinin devam edebilmesi için şeyh ve beyler tarafından halka yayılmaktadır." diyordu.

“

Sivas Kampı'nın kimin fikri olduğu bugün hâlâ net olarak ortaya çıkmış değil. Milli Birlik Komitesi Üyesi Numan Esin katıldığı bir televizyon programında bu kampın Milli Birlik Komitesi kararıyla oluşturulduğunu söylese de, Fuat Fırat ise kampı askeri darbeye yaranmak için üçüncü ordu komutanı olan Ragıp Gümüşpala'nın planladığını ifade ediyor.

çok ciddi istihbaratın toplandığı tutuklamalardan anlaşılıyordu. Sivas Kampı mağdurlarından Şeyh Said'in torunu Fuat Fırat ise Ragıp Gümüşpala'nın ihtilali yapanlara yaranmak için böyle bir tutuklama yaptığını, diğer taraftan Reşat Paşinler'in ise kendi bölgesinde kimseyi tutuklamadığını dikkat çekiyordu. Tutuklamalar için gerekçeler çok komikti, örneğin Şeyh Said ailesinden Ali Rıza Efendi'nin suçu, iki eşek yükü buğdayla "Kürt ihtilali yapacak" olarak belirtilmişti. Faik Bucak'ın suçu da Fırat'ın öbür yakasına geçip toplantı yapmaktı. "Valla Kurda Yedirdin Beni" kitabında konuyu indeleyen

hangi bir kanuni alt yapı oluşturulmamıştı. Yürürlüğe konulan 105 no'lu yasa ile birçok ailenin malına da el konuluyordu.

Sürgün Gerekçesi: 105 Nolu Yasa

7 Ekim 1960 günü, 2510 No'lu iskan yasasına ek olarak çıkarılan 105 no'lu yasayla, göçaltına alınanlardan bazıları mecburi iskânla yeniden yüz yüze geldi. 1960 Aralık ayında 485 kişiden 55'i Antalya, İzmir, Burdur, Muğla, Afyon, Isparta, Manisa, Çorum ve Denizli'de mecburi iskân tabii tutuklular. Bazılarının mahkemeleri komik gerekçelerle sekiz vilayete dolatılmıştı. 27 Mayısçılar,

105 sayılı Sürgün Yasasının gerekçesinde ise şöyle deniyordu: "Sosyal birtakım reformları yapabilmek, ortaçağın Türkiye'de yaşayan düzenini yıkmak, ağalık ve şeyhlik gibi müesseseleri yok etmek... Varandaşın sömürülmesine engel olmak gayesiyle bu karar çıkarılmıştır." Bu sözlerle bakılacak olursa, Sivas'taki toplama kampı ve mecburi iskânla iktidar, köylüleri baskı altından kurtarmak gibi "halkçı" bir iş yapıyordu. 20 Ekim 1960 tarihli Son Posta gazetesi ise yasanın kabulünü şöyle veriyordu: "Milli Birlik Komitesi araştırma ve inceleme kurulunca hazırlanmakta olan mecburi iskân kanunu tasarısı son şeklini almış ve tasarının metni bugün açıklanmıştır. Tasarı kanunlaşınca dine ve yabancı ideolojilere dayanarak tesiri altında bulunanlara baskı yapanlar bulun-

dukları yerlerden başka yerlerde iskâna mecbur edileceklerdir. Bu suçtan dolayı mahkûm olacakların dördüncü dereceye kadar kan ve sıhrı husûmları da mecburi iskân tabii tutulacaklardır. Mecburi iskân ancak bakanlar kurulu kararı ile olacak ve bu gibi şahıslar icabında kendi bölgelerinden alınarak memleketin diğer bölgelerinde oturtulacaklardır. Kanun hükümlerine göre bu şahısların çıkarıldıkları bölgelerdeki gayri menkulleri mahalli mülkiye amirlerince tasfiye edilecek, kendilerine de diğer bölgelerde ev, arazi veya sermaye verilecektir.” Valla Kurda Yedirdin Beni” kitabında konuyu inceleleyen yazar Alev Alatlî ise bu olaylara sebep olan 27 Mayıs’ı şu şekilde eleştirmektedir: “Osmanlı kadar bile olmadık! Osmanlı sürgüne gönderdiğinin ailesine maş bağlar, çocuklarını işe koyardı.” Alev Alatlî’nin bu tespitine hak verir gibi Kınyas Kartal ve Faik Bucak durumları hakkında bir broşür hazırlayıp bunu deklere ediyorlardı.

CHP organı Ulus Gazetesi başyazarı ve kendisi de bir toprak ağasının oğlu olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu ise 12 Ekim 1960 tarihinde yazdığı yazıda “...Bu gibiler için medeni haklardan mahrumiyet söz konusu değildir ve çıkarıldıkları bölgeye dönmek şartıyla memleketin her tarafında dolaşmak serbestliği de ellerinden alınmayacaktır. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu bakımdan Mecburi İskân Tasarısı’ndaki sertlik biraz yumuşatılmış gibi görünüyor. Bununla beraber iddia edemeyiz ki, mecburi İskân Tasarısı’ndaki sertlik biraz

yumuşatılmış gibi görünüyor...” demektedir. Faik Bucak ise sürgünden sonra geldiği Ankara’da Yönt Dergisi’ne yaptığı açıklamada Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi ağalara neden dokunulmadığını soruyordu. Sivas Kampı’na sürülenlerin hepsi toprak ağası olmadığı gibi, sürgün edilen elli beş kişi içinde de hiç toprağı olmayıp, sürgün yılarında geçimini hamallıkla kazananlar da vardı.

Ecevit’in Arşivindeki Kürt Hicretî

Gazeteci Can Dündar ve Rıdvan Akar, eski Başbakanlardan Bülent Ecevit’in hayatını anlatan “Karaoğlan” belgeselini çekerken, Bülent Ecevit’in kişisel arşivinde bazı tarihi belgelere de ulaştılar. Hem yakın tarihe hem Ecevit’in siyasi mücadelesine ışık tutacak nitelikteki bu belgeler, İmge Yayınları tarafından “Ecevit ve Gizli Arşivi” kitabında yayımlandı. Can Dündar Ecevit’in paha biçilmez arşivinin en ilginç belgelerini bir yazı dizisiyle okuyucularına Milliyet gazetesinde paylaştı. “Ecevit’in arşivindeki Kürt hicretî” başlığındaki rapor 27 Mayıs’ta askerlerin, Kürt sorununa İttihatçılar gibi “hicret çözümlü” önerdiğini ortaya koyuyordu.

Sivas Kampı Kimin Fikri

Sivas Kampı’nın kimin fikri olduğu bugün hâlâ net olarak ortaya çıkmış değil. Milli Birlik Komitesi Üyesi Numan Esin katıldığı bir televizyon programında bu kampın Milli Birlik Komitesi kararıyla oluşturulduğunu söylese de, Fuat Fırat ise kampı asker-

ri darbeye yaranmak için üçüncü ordu komutanı olan Ragıp Gümüşpala’nın planladığını ifade ediyor. Örneğin Diyarbakır’da tutuklamaları yapan zamanın Kolordu Komutanı olan sanatçı Şanar Yurdatapan’ın babası Daniyel Yurdatapan’ın en büyük hedefi Genelkurmay Başkanı olmaktı. Kampta tutuklu bulunanlar günlerini namaz kıyarak, santraç oynayarak, ülke meselelerini tartışarak geçirirken, kampta bile komplolar üretilmeye devam eder. Ensarioğlu ailesine gelen bir mektup açılmadan askeri yetkililere teslim edilirken bile en ağır işkence ve tehditlere uğramaktan alıkonmadılar. Zamanın İçişleri Bakanı olan asker kökenli Muhtarrem İhsan Kızıoğlu: “Babam şarkın celladıydı ben de sizin celladınız olacağım” deyip elli beş kişinin tamamen imha edilmesi fikrini ortaya atarken, Kızıoğlu’nun bu isteği Kamp Komutanı tarafından Gürsel’in direktifiyle engellenir.

Sivas Kampı 27 Mayıs Askeri Darbesi’ni gerçekleştirenlerin bu ülke iç barışına attığı en büyük bombadır. 1938 Dersim İsyanı’ndan 1960 yılına kadar 49’lar Davası dışında pek kıvrılamayan Kürt Muhalefeti bu kamptan sonra hızla gelişmiş ve irili ufaklı onlarca hareket meydana gelmiştir. Hüsamettin Cindoruk’un dediği gibi “Apo hareketinin kaynağı (PKK) Sivas’tır.”

1 Resmi rakamlar talep etmemize rağmen yok denildiğinden, Alev Alatlî ve İsmail Beşikçi 485 kişi, Said Ensarioğlu da 385 kişi demektedir. Tutuklanırları bir kamu erkeği bırakıldığı için 385 rakam kesin olmakla birlikte esas rakamın 485 civarında olduğu tahmin ediliyor.